

Niels Anton Jensen

1869—1954.

En dansk grænsepræst

Af Jens Holdt.

N. A. Jensen kom ved genforeningen som den første præst nord fra til grænselandet, idet han allerede i oktober 1919 tiltrådte sit embede i Bovlund frimenighed. Han fik lykke til at øve en rig dansk indsats i det kirkelige og folkelige genforeningsarbejde efter 1920.

Betegnende for N. A. Jensen er, at han fik rejst mindesmærker for tre blide danske kvinder, der øvede hjertets stille indsats bag mændenes ofte støjende færd. Ved sin død blev han kaldt „den fineste tolk for hjertets sag på jorden“. Selv siger han engang: „Alt stort begynder småt og ofte i et ungt varmt kvindehjerter“.

De tre kvinder, som han satte et æresminde, er først vor sagnomspundne dronning Dagmar i konge- og stiftsbyen Ribe. Hun kom uden tyng, hun kom med fred, hun kom goden bonde til lise. — En skøn sommerdag i 1913 rejstes hendes ædle bauta på Ribe Slotsbanke. N. A. Jensen holdt den gribende afsløringsstale og har siden ofte skildret denne danske dronnings korte, men milde saga.

Dernæst er det almuekvinden Geske Mari Outzen fra Emmerlev i det fra Brorsons tid kirkeligt vågne Vestslesvig, »Tønderegnens kananæiske kvinde, ... hvis liv vel var fuldt af strid, men ikke mindre af stridens fred: Guds fred«, siger N. A. Jensen. Hun var jo mor til den kendte biskop P. O. Boisen på Lolland, som i pietismens og oplysningens plovfure i 1802 oprettede det første kongerigske seminarium for bondesønner — efter Nordens første i Tønder i 1788. Disse unge seminarister var derefter med

til at løfte bondealmuen op til folkelig og politisk bevidsthed i det 19. århundrede. N. A. Jensen havde i forvejen gjort grundige slægtsstudier på egnen og udgav så i 1910 sin smukke bog „Godt mod“ om denne fromme og virksomme kvindes slægt. Samtidig fik han rejst en mindesten for hende i Emmerlev by med hendes livsord „Gud sidder overlig, men ser nederlig“.

Den tredje er den sydslesvigske præstekone Caroline Augustiny, født Thomsen, i Hollingsted ved Danevirke-voldens vestende. N. A. Jensen fandt den glemte kvinde frem af skjuleet. Feltpræsten Høyer Møller, der havde talt ved hendes tidlige grav i 1857 og siden offentliggjort en skildring af hende i sin lille bog „Tre af mine venner“, havde ladet hendes navn forblive unævnt. Skønt tysktalende og af tysk kulturindstilling havde hun ofret sig i en kristen barmhjertighedsgerning mod danske soldater i Danevirke-stillingen efter Treårskrigen. Hans begravelsestext „Hun gjorde, hvad hun kunde“ står nu på tysk og dansk på hendes af N. A. Jensen i 1933 satte gravsten på Hollingsted kirkegård.

Fælles for disse tre kvinder var, at de gennem livets trængsler modnedes til en kristen dansk livsindsats i hjertets tegn. Levende kristen og folkelig dansk er man efter N. A. Jensens opfattelse nemlig ikke sådan af sig selv. Det bliver man først gennem livets tunge tilskikkelser under åndens tugt. Han har samlet sine tanker om denne vordende danskhed i sit foredrag ved Rens efterskoles 25-års-jubilæum i 1946: „Hvornår blev Danmark dansk?“ Indledningen lyder: „En stor lykke at blive sig selv, at være sig selv 'slig som vi sprang i Guds tanke frem med bestemmelsens mærke på panden', fri for at være sig selv nok, som fristelsen er mellem troldes og hjemmefødningers flok, der kun kender egen snævre verden. — Men som alt værdifuldt nåes dette hverken hurtigt eller let. Danmark har kæmpet i mere end tusind år for at nå det og når det først helt, når alt det får lov at være sammen, som gerne af hjertet vil sammen være, og når selv de mindste små har fået del i livets glæde på dansk. — Langsomt er det gået og ikke i jævn vækst, som når korn gror, snarere i et ideligt tilbage og frem, som når marsken overskylles ved stormflod, dens frugtbarhed sættes tilbage af saltvandet, og den så ryster det af sig for at gro frem med ny kraft. Eller når den

mere stille, men farligt nok endda, får besøg af grådige larver eller varige sygdomme i væksten“.

Runden af bonderod:

N. A. Jensen er runden af gammel bonderod, født 1869 i landsbyen Fillerup, Odder sogn, i nabolaget af herregården Rathlousdal, som han passerede hver dag på sin vej til realskolen i Odder. Der var grundtvigskpræget gudsfrygt, gammeldags nøjsomhed og en vis velstand i barndomshjemmet. Og så fandtes der i det ældste slægtled gode fortællere. Drengen mindes især morfaderen Niels Jensen, der på sine gamle dage boede i Odder og var en driftig husflidsmand. En dag, han kom på besøg i Fillerup, gav han den opvakte bondeknøs en indvielse for livet — ved lige efter ankomsten siddende ved køkkenlangbordet flydende at recitere Godfred Rodes lange digt om kong Frederik VII's død på Lyksborg slot og hjemfærd med skib til København. Slutningslinjerne lyder som bekendt: Stille, stille, Østersø, ... kongen, kongen er ombord. — „Det blev en time i historie. Og i poesi. Den dag fik en lille dreng indvielse til fremtidsgerning. Takken derfor lever endnu i hans sind“, skriver N. A. Jensen som 75-årig. Livslinjen var anvist. Det måtte blive den „historisk-poetiske“ i Grundtvigs spor. Som så ofte var det vist også her moderen, som prægede sønnens sind og sigte. I 1917 skriver han om hende i sin dagbog: „Jeg længes tit efter dine gode øjne, din milde hånd og dit kloge hoved“. — Efter præliminæreksamen kom sønnen til landbruget hjemme. Han skulle jo som eneste søn føre gården videre. Men hans unge hu stod videre ud, „åh så langt ud“. Og så fik han da i 1884 lov til at tage på Døckers studenterkursus i hovedstaden. Her samledes særligt unge fra grundtvigske hjem, fik et trygt hjemsted og et godt kammeratskab under læsningen. I 1887 blev han student og i 1892 teologisk kandidat med en fin eksamen.

I studieårene havde en ligestemt kreds deres tilholdssted hos Ludolph Gabe på Platanvej, mecklenborgeren, der var „blevet dansk“ og blev Københavns valgmenigheds første formand og degn i 1890. Her samledes de engang om ugen og deltog i søndagsgudstjenesten i valgmenigheden ved den inciterende Frederik Jungersen, som N. A. Jensen kalder sin ungdoms store forbil-

lede. „Af Fred. Olf. Jungersen modtog jeg nok i mine skønneste ungdomsår mere end af nogen anden præst«, skriver han 1916 i dagbogen. »Da blev jeg den varmt-overvældede . . . Dejligt at have været sådan på toppen af forklarelsens bjerg, som jeg var det i 1890-91«. Blandt vennerne kan nævnes C. C. Hjortkjær, Haderslev, Jørgen Madsen, Egtved, Viggo Hansen, Jerne, dr. Marius Kristensen, Askov. På universitetet var det kirkehistorikeren Frederik Nielsen, som blev hans læremester. Hans „herlige kirkehistorie... fængslede mit sind i studenterdagene“.

I sommeren 1890 havde N. A. Jensen sammen med tre andre jyske studenter været på en Norges-tur, hvor de også besøgte Bjørnson på Aulestad.

Kandidaten tænkte dog ikke lige straks på præstegerning, snarere på at gå højskolevejen, som hans hu stod til. Allerede i rusåret havde han været tre uger på Askov højskole og følt sig hjemme, især i la Cours timer (jan. 1888). Han tog da nu (1892) et årstid på højskole, både som elev og lærer, først hos Trier på Vallekilde, hvis folkelige foredrag ud fra bibelhistorien og Grundtvigs livsgerning sank dybt i hans sind. Selv holdt han ugentlig tre foredrag om emner fra dansk historie og poesi. Med Hoff i Ubberup valgmenighed knyttedes nær forbindelse. I maj 1893 flyttede han til Testrup højskole på hjemegnen, hvor han gennem dr. Nørregaards udlægning af Pauli breve fik sin bibelske indsigt udvidet. Disse berigende ophold på ledende danske højskoler modnede ham i den folkelige undervisnings teknik og tilskyndede ham til selv at øve „åndens bedrifter“.

Og da det var historien, der fra ungdommen af havde hans interesse, overtog han i august 1893 en stilling som historielærer ved Vestre Borgerdyd og fra januar 1894 ved Marieboe's skole. En alumneplads på Borchs kollegium fra oktober 1893 støttede økonomien. Ved flittigt studium udvidede han sin historiske viden. Og det tør nok hævdes, at han efterhånden blev en mester i folkelig historisk fremstilling. Det døde stof blev levende i hans ånskelige fortælling, »født til at fortælle med mund og pen« er der bleven sagt om ham. Stoffet har han samlet på en knap plads i sin første bog »Historiske oversigter« (1895). Af tidens begivenheder, som optog hans unge sind, kan nævnes Hostrups begravelse (nov. 1892), Immanuelskirkens festlige indvielse (oktober

1893), Triers begravelse (jan. 1894), det politiske forlig (marts 1894). Han er selv venstremand. »Kransen til den ædle og fine Neergaard«, noterer han efter debatten i Studenterforeningen med Scavenius og E. Brandes. Videre højskolens 50-års-jubilæum (nov. 1894). Kold er for ham den »ægte« skolemand.

På Diakonissestiftelsen forestod han en tid lang søndagsskolen, prædikede også her og i Hjørlande. Ved hans pastoralprædiken var Ed. Geismar censor og vurderede: „for meget højskoleforedrag“, ellers god, også i formen. I Studenterkredsen holdt han foredrag om Kierkegaards „Sygdommen til døden“.

Men nerverne slog ikke til, både på grund af det forcerede arbejde og især nok i forbindelse med sorg over den unge kvinde, Emilie Rørdam fra Fanefjord præstegård, han ikke fik som livsledsagerinde. Denne store ungdomsskuffelse lammede gennem de mange år hans besluttsomhed på det ægteskabelige plan. Selv sørger han dybt over denne sin ungdoms mislykke, som det kommer frem i hans lange nytårsovervejelser i dagbøgerne: „Jævnlig løber jeg panden imod den kvindelige mur og volder mig selv og andre kvaler... Jeg længes efter kærlighed, fordi jeg trænger til den, men jeg må arbejde på mig selv for at blive beredt til dens modtagelse“.

Derfor opgav han nu også sin lærergerning i hovedstaden og tog på en rekreatjonsrejse til syden (Italien, Tyrol, Dresden, Berlin) og opholdt sig derefter et helt år i barndomshjemmet med arbejde i gårdens drift.

En overgang tænkte han nu på at overtage en højskole, f. eks. Sorø, som kunne fås. Men ugift, som han var, turde han ikke give sig i lag med en forstandergernings mangehånde byrder. Og moderen har vist også frarådet ham at bruge sine midler hertil. Han søgte så i stedet et stille præstekald på landet, hvor der kunne komme mere ro over hans personlige tilværelse og hans evner komme til frugtbar udfoldelse i et menighedsarbejde og et folkeligt virke. I 1896, 27 år gammel, fik han embedet som selvstændig kapellan ved den nybyggede filialkirke i Lumsås ved Sjællands Oddes fod, Højby sogn. Ordinationen foregik i Ribe domkirke den 19. august sammen med 16 ordinander i alt ved biskop C. V. Gøtzsche. Indsættelsen skete derefter den 30. aug. ved Sjællands nyudnævnte biskop Skat Rørdam, der var tilstede

for at foretage indvielsen af den nye kirke. En meget festlig dag, som gav en god start.

I det minderige Odsherred:

Odsherred er jo et storladent landskab og en historisk mættet egn og måtte derfor vel være et ønskested for en ung historisk og poetisk anlagt præstebegynder. Der skulle øves et vist pionerarbejde på stedet ud fra den nye kirke og præstebolig. Og det lykkedes åbenbart til fulde. Han vandt sig venner for livet, nævner selv foruden den gamle i herregårdstjeneste fint dannede smededatter Jette Kyhn fra Gisselfeld, plaget af gigt, men tålmodigt takkende, særligt den blinde Laurits Jensen, en højskolepræget dansk kristen, som fik bygget og indrettet et museum for Odsherred, som tillige blev hans æresbolig til hans død.

Samtidig påbegyndtes et historisk forfatterskab, som med årene skulle komme til at omfatte et stort antal små livsbilleder af mænd og kvinder fra grundtvigske kredse i samtiden, ikke lederskikkelser, som andre tager sig af, men menige mennesker i aktivt menighedsarbejde, der gør dagens ofte slidsomme gerning. I en fint udarbejdet ramme fremtræder disse personskitser som almen tilgængelig læsning, åndens brød for det jævne kristenfolk.

Lumsås-tiden blev en stille og god begyndelse. »I denne skønne og storslåede egn med dens milelange høje ås og dens lave, lyngklædte strande til Kattegat og Sejro bugt med vidt udsyn, så vi på klare dage kunne se Kullen og den jyske kyst ved Grenå som en mørk skovstrime, og med historiske minder, bl. a. om jomfruerne på Anneberg, den skønne herregård ved sognets østgrænse mod Issefjord, de to unge piger, der skulle skænke os to af vort lands største mænd, Steffens og Grundtvig, dér fik jeg en lykkelig præstegerning i 6½ år“.

Men i sammenhæng med den bondefødtes tilpasningsvanskeligheder i det nye kulturmiljø havde de unge år også bragt ham en række personlige skuffelser og sorger, som til gengæld havde givet ham „sorgens gave“ og en „personlig pinse“ og dermed dybde i livsholdningen. Også rationalismens vantro tanker fristede ham, men blev gennemkæmpede og overvundne i et vist kristeligt gennembrud lig den unge Mynsters i Spjellerup præ-

*N. A. Jensen,
1869-1954,
sognepræst i
Møgeltønder.*

stegård i 1803, som han selv antyder det i sine dagbogsoptegnelser, stiledede til en ung kvinde: „Jeg har tit været religiøs glad før, men det har mere været bønghørelsens glæde og glæden at føle, at jeg stod i den kærlige faders varetægt... Dette var mere bestemt en kristelig glæde, ja det var et åndens vidnesbyrd om syndsforladelse og barneret og barnekår... Den lidende stedfortrædende frelser kom til at stå for mig i ny glans“.

Hans tanker om folket uddybedes også: „Jeg mener nu at have set, at et folks åndelige sundhed beror på dets levende inderlige forhold til 3 ting: det kristelige, det folkelige og det menneskelige (modsat det vantro, det unationale — latinsk-videnskabelige — og det pietistiske). I de udvalgte timer skænkede Gud folkene disse 3 gaver, og meningen er jo da, at de skal bruge dem alle og leve. Og desuden viser historiens erfaring, at hvis et folk undlader at bruge dem alle 3, så hensygnen det. Og så må Gud påny slå til lyd for sin 3-dobbelte gave ved at give den igen på en ny måde“.

At N. A. Jensen i disse stille præsteår også fik et indgående kendskab til Odsherreds lokalhistorie, derom vidner adskillige penneskitser fra hans hånd, således f. eks. hans fine skildring af Grundtvigs forældre, fortrinsvis moderen Cathrine Marie Bang, i „En familie fra Odsherred“. Igen er det den kristen-danske kvinde, som har grebet forfatteren: „Da Johan Grundtvig og hans hustru brød op fra Sjællands Odde, da har de ejt mere end de fleste i de tider af den store tro og det klare øje og det sangrige hjerte. (Udtrykkene i det først citerede Grundtvig-vers om hans moder). Og er det ikke netop det, vi ser gå i arv til den søn, som syv år senere skulle blive skænket dem dernede i Udby. Meget andet tog han i arv fra slægten i Odsherred: det djærve og kraftfulde, det folkeligt-jævne, men da også hine sjælens ædlere evner: den store tro — han flyttede adskillige bjerge med den, det klare øje — han så med det både det synlige, og han så med det, seerblikket, slægternes sammenhæng og vilkårene for deres sande og sunde udvikling, og endelig og ikke mindst det sangrige hjerte — han gav os ud af vel den mægtigste salmesang, der har tonet fra nogen salmedigter i kristenheden“... Moderen „er dog vel den blandt mennesker, der har haft dybest indflydelse på ham. Hende var det, der 'lærte pogen stavene at tyde'... beredte ham 'det aftensæde ved det vakre, lille bord' en hellig gammenstid,... hvor 'julemorgen var mit himmerig'.“ — Egne barndomsminder farver nok denne fremstilling.

Hos Vestjyllands hjertemennesker:

N. A. Jensen måtte som A. D. Jørgensen granske historien for at finde frem til årsagerne for Danmarks ulykke i 1864 og før i tiden og så pege på de indre linjer i folkets tusindårige historie, som forjættede en ny og lykkeligere fremtid. Den skulle også times det tabte grænseland. Og N. A. Jensen skulle få sin vel forberedte andel i landets nye sammensmeltning med moderlandet. Adskillige små oplevelser fæstner det indtryk hos ham, at han af Forsynet er bestemt til at blive præst ved grænsen: I sommeren 1896 havde hans fødesogn Odder stort sønderjysk besøg. En landmand fra Jels var gæst i hans hjem, og tanken og håbet om en præstegerning i Sønderjylland engang blev strejft. — Ved det offentlige møde under besøget gjorde det stærkt ind-

tryk på forsamlingen, at herredsfogeden og lokalredaktøren, der til daglig bekæmpede hinanden af al evne som højre-provisorist og venstremand, »på samme talerstol talte med samme varme om den samme sag. Sønderjyllands trængsel, vor store alvorssag, i stand til at samle os alle«. —

Samme sommer havde han en ti minutters samtale med den gamle feltpræst Høyer Møller, hvis forfatterskab han kendte, på Odder banegård: „Min ærbødighed for den gamle præst gjorde det til en højtid for mig, den følte som en indvielse og måtte drage mine tanker og ønsker end mere mod syd“. —

„Sognepræsten [i Højby] Fritz Freuchen, var en ældre mand, der kunne fortælle mig om sin begyndergerning i 1860'erne i Nykirke lige syd for Flensborg fjord, hvorledes han i foråret 1864 kunne mærke prædikestolen ryste under sig af kanontordenen fra Dybbøl hinsides fjorden. Det kunne jo atter drage tankerne ned mod det omstridte land. — Tidlige barndomsminde, især fra min mors og morfars fortællinger, og ungdomsstudier med voksende interesse forenedes da nu med oplevelsen fra indgangen til manddomsgerningen og må have sat noget præg på mit daglige arbejde, taler og samtaler. Thi da jeg ved nytårstid 1903 blev udnævnt til vicepastor i Jernved ved Ribe, sagde sognets blinde, men klart seende mand, den mærkelig alsidig interesserende bonde, Laurits Jensen, til mig, da han lykønskede mig: Jeg ved godt, hvorfor J. C. har givet dig dette embede. Nå? — Du skal over til sønderjyderne. — Ja, det vil jeg i alt fald gerne.“

Om sin præstegerning de tre steder i Ribe stift har N. A. Jensen selv givet en udførlig oversigt i „Ribe stifts årbog“ 1949: Han nævner her, at i Jernved blandt vestjyder, han kalder „hjer-tensmennesker“, havde det kristelige overvægten, i Møgeltønder derimod det nationale, medens i Bovlund en sund og frugtbar ligevægt gjorde sig gældende.

Om Jernved-årene meddeler nogle konfirmander fra dengang, gårdejerne P. Paulsen og Olav Øllgaard og hans hustru, at de var betagne af præstens fortælleevne i konfirmandstuen og aldrig glemmer, hvad de herfra fik med på livsvejen. Der gik en kirkelig og folkelig vækkelse over sognet i N. A. Jensens tid. Sog-net var i forvejen pietistisk præget. Biskop Brorsons søn havde

været præst her i 1760'erne. Grundtvigske forgængere, M. Bredsdorff og S. Constantin-Hansen, havde gjort deres gerning. Nu kom det ligesom til at slå igennem til en glad og fri kristendom i hellig og søgn. Kirken fyldtes søndag efter søndag. Salmesangen tonede frisk og fængende med præsten som forsanger, gående op og ned ad gangen. Forkyndelsen vakte syndserkendelse og kristen frimodighed. Dåb og nadver blev højtidsstunder. — Man gik i gang med en hovedstandsættelse af kirken. En gårdejerske skænkede anonymt et nyt orgel. Forsamlingshus blev bygget til møder og gymnastik. I præstegården oprettedes et sognebibliotek. Afholdsforening kom til i 1906 og sygeplejeforening i 1911. Der var liv og glæde over arbejdet under ledelse af sognets præst.

N. A. Jensen nævner selv navne på adskillige, der blev hans medarbejdere, sognets ledende folk: sognefoged P. Lyndgaard, Kr. Nielsen på Puggård, bror til præsten M. H. Nielsen, efter 1920 i Skrydstrup, lærerne F. G. Buck og Jørgen Kaas og nogle kvinder, den betydeligste af dem, »både i begavelse, hjertelag og viljekraft«, Karen Rask, som siden øvede en betydelig social indsats i Københavns menighedspleje. I et rids af sognets præst skriver hun, at hemmeligheden ved hans levende, billedrige forkyndelses kraft var, at han „selv levede så rigt et sjæleliv“.

Om vestjyden skriver N. A. Jensen, at „hans fremtrædende karaktertræk er den jævne troværdighed“, skabt bl. a. også af det åbne landskab med de vide udsyn, der ligesom lettere lægger evighedens alvor ind i menneskesindet. „Det vestjyske hjerte i sin type er et smukt og godt hjerte, ... den gode jord for ordets sæd. Her kan blive et godt menighedsliv“. — Naturligvis var der også skygger i dette lyse billede af et sogn i kirkelig og folkelig fremdrift. Jørgen Kaas skriver siden i et digt til N. A. Jensen bl. a.:

Vor »gamle« præst, ved forårstide
du kom til os som lærkesang,
med håbets tonedrag så vide
hen over solbeskinnet vang,
trods vemod tit i eget sind
du sang os helst i glæden ind. —

Sønderjyderne blev ikke glemt. „Godt mod“ blev skrevet i Jernved. Hyppigt krydsede præsten grænsen, første gang i 1904,

da de første sønderjyske stævner begyndte i Vonsild nord for statsgrænsen til Dybbøl og Flensborg. Han holdt møder »bag lukkede døre« i sønderjyske hjem, især i frimenighedskredse. Han kom således næsten hver måned til Rødding og en gang om året til Brøns hos Svend Høyberg. I 1912 var han deltager i det store sommermøde i Skærbæk, da 8 unge druknede på den tragiske bådture på Brede å ud til et friluftsmøde i Ballum enge. Samme år udsendte han også en henvendelse til danske menighedskredse om støtte til „Den nordslesvigske kirkesag“ gennem frimenighederne. I Ribe fik han sat fastelavnsstævner i gang, der samlede stor tilslutning fra sønden å. Ved pinsetid i 1914 indbød han 250 unge sønderjyder til et tre dages ophold i Jernved sogn i private hjem. 8 kendte talere førte ordet i kirken og i en stor lade.

Men nu var præstens hjerte — efter anfald i 1909 og 1912 — påny blevet „overanstrengt“, så han besluttede sig til at søge sin afsked og tilbringe et hvileår i Skotlands bjerge og lære dette lands rige kirkeliv at kende. Afskeden var i orden, men så udbrød den første verdenskrig, der afskar fra udenlandsrejser. Han måtte endda den 31. juli skynde sig hjem over grænsen fra et havemøde på Trøjborg i Visby sogn, hvor han havde talt om „Abrahams tunge offer“ — en symbolsk sønderjysk tekst, som stærkt kom til at pege på det, der forestod.

Intermezzo i vest og øst:

En ny særpræget præsteopgave ventede nu på N. A. Jensen. Som tjenstledig forblev han foreløbig som vikar i Jernved og kom derefter et årstid som sygevikar til Tikøb. Her fik han fra gymnastikinspektør N. H. Rasmussen, „sønderjydernes ven“, opfordring til at tage en gerning op blandt sønderjyske krigsfanger i speciallejren Aurillac i Sydfrankrig. Han påtog sig dette vanskelige, men også løfterige hverv, rejste over London og Paris til lejren og arbejdede her — under megen nervesvaghed — fra oktober 1915 til juli 1916. Derefter rejste han et årstid for sagen hjemme i Danmark og tog så i april 1917 i samme ærinde til Jurjef Polski nordøst for Moskva. Sidst i november 1918 vendte han hjem under særdeles vanskelige rejsebetingelser over Helsingfors og Stockholm. De meget udførlige breve hjem til komiteen for dette betydningsfulde arbejde er siden offentliggjorte i en

større bog „Ventetider“ (1926). Den har sin historiske værdi som skildring af et fredeligt dansk barmhjertighedsarbejde i krigens onde år.

Fangerne i Aurillac var taknemlige for denne medmenneskelige håndsækning fra en rigt udrustet dansker med varme sønderjyske interesser. Han holdt dansk gudstjeneste for dem og fortsatte med højskoleforedrag og oplæsning — for nogle nok en vel rigelig og tung søndagskost efter ugens arbejde ude på gårdene, hvor man vel hellere ville have søndagen helt fri i lejren. Men julefesten i 1915 med præstens milde ord og mindet om „julen derhjemme hos moder engang“ blev en uforglemmelig oplevelse for alle deltagere. Da tæde de alle op.

I Rusland, hvor revolutionens kaos og nybrud oplevedes på nærmeste hold, bestod arbejdet hovedsagelig i at opspore sønderjyderne i det udstrakte lands spredte lejre, få dem samlet og tilsidst uden videre ved forstående embedsmænds hjælp i det stille hjemsendt over Sverige. Det blev et nerveslidende mas med mange ventetimer i regeringskontorer og dage og nætter på rejser i overfyldte kolde jernbanekupeer og godsvogne. Men sliddet gav også lykkelige resultater, som de hjemvendte mindes med taknemlighed. Dette intermezzo blev som helhed en god og forjættende forberedelse til en kommende præstegerning i selve grænselandet. — Det gav ham også dannebrogordenen i 1920.

Frimenighedspræst i Bovlund:

Da N. A. Jensen i sin Jernved-tid havde haft livlig kontakt med de nordslesvigske frimenigheder, var det naturligt at tænke på ham som efterfølger af L. B. Poulsen, der var død i marts 1919, mens man rejste den danske flagstang i hans have. Han var indlagt i Silkeborg, men havde alligevel fået lov til at tage til Skærbæk i julen 1918 for at vikariere for den sengeliggende J. Jørgensen. Efter opfordring fra Thade Petersen, Haderslev, havde han derefter i sygestuen skrevet en lille pjece om Santalmissionens historie til udbredelse i Nordslesvig, idet han fremstillede Santalfolkene som den adoptivdatter, den danske menighed havde fået efter 64 som en vis erstatning for det tabte Sønderjylland.

I maj 1919 sagde N. A. Jensen ja til opfordringen fra Bovlund,

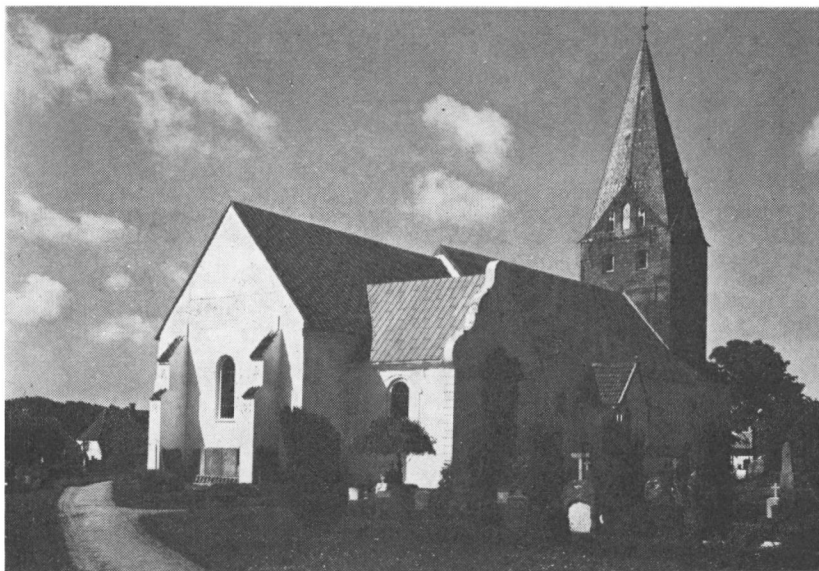
holdt „prøveprædikenen“ her i august og blev indsat af N. Lycke, Rødding, den 5. oktober.

På nærmeste hold fik han nu lejlighed til at deltage i de forberedende afstemningsmøder i vinteren 1919-20, således de store møder i Ravsted og Toftlund, hvor H. P. Hanssen talte, det første sted sammen med den tyske pastor Schmidt. Endvidere i Jyndevad kro og i tillidsmandsmøder i Flensborg. Så fulgte afstemningerne i begge zoner og sommerens store genforeningsfester. „En folkelig pinse“ kalder han dette lykkeår i det genvundne Nordslesvig. Adskillige steder var han selv den medrivende ordfører, således afstemningsdagen i Bovlund kirke og forsamlingshus, „takkedagen“ den 9. juli i Brøns kirke, den 14. juli ved kongemodtagelsen ved Agerskov kirke, hvor kongen fik fortalt sagnet om kirkehylden, den 25. juli, Isteddagen, på Dybbøl, da han opfordrede de danske ungdomsforeninger til at rejse en ungdomsskole ved den nye sydgrænse, et nyt „folkeligt Rensborg“, som kunne drage de skuffede sydslesvigere mod nord og give dem nyt mod i deres folkelige livskamp.

Og så blev naturligvis dagens gerning øvet på Bovlundbjerg, hvor han med sin grundtvigsk frikirkelige indstilling passede godt ind i billedet. Man var under hans ordførerskab „godt tænket for Vorherre“ og havde selv „griftøjet“ i orden. Disse grundtvigske bondeslægter havde bragt „modige ofre“ for deres frie menighedsdannelse i tysk tid, betoner N. A. Jensen, og var derved voksede til mands modenhed i Kristus. Vel var det efter 64 de nationale vilkår, som gav stødet til frimenighedsdannelsen, men det var Grundtvigs kirke- og frihedssyn, som havde båret dem i deres menighedsliv og folkekamp i forreste front. N. A. Jensen førte denne linje videre.

Sognepræst i Møgeltønder:

Da en del sognepræsteembeder ved den nye sydgrænse blev ledige ved tyske præsters flytten sydpå, ville N. A. Jensen godt have været præst i Emmerlev, Geske Mari's sogn, men han måtte vige for en gammelkirkelig ansøger. I stedet blev han så valgt i Møgeltønder, hvor en ny tiltrådt dansk præst, født sønderjyde, pludseligt var død. Det var et gammelt kongerigsk enklavesogn med et konservativt storbondepræg, hvortil også bidrog, at

Møgeltønder kirke (fot. Nationalmuseet).

Schackenborg gods med slot og herskabskirke lå i sognet. Endvidere kan nævnes, at redaktør Jens Jessen, den skarpe talsmand for den konsekvente protestpolitik stammede fra sognet. Mellem de slesvigske krige havde Møgeltønder været en vigtig dansk bastion, klemmt ind mellem de tyske byer Tønder og Højer. Sognet bar stadig dette selvbevidste nationale præg. Forsamlingshus var bygget i 1907. Frimenighedspræsten J. Jørgensen i Skærbæk havde dog forgæves søgt at få dannet en frimenighedskreds på stedet, som det var sket i Visby. N. A. Jensen havde før 1914 selv talt i „Afholdsforeningen“ i „Møgeltønderhus“. Mødet var blevet opløst af gendarmen, og han selv havde fået forbud mod at komme tiere.

Traditionen i det gammelkirkelige sogn lå, som det ses, ikke på N. A. Jensens frimenigheds- og højskolelinje. Trods hans gode udrustning lykkedes det ham heller ikke at fremkalde et nyt kirkeligt og folkeligt fællesskab ud fra kirke, præstegård og forsamlingshus, hvad vel også ellers var en ret almindelig erfaring for nord fra kommende grundtvigske præster dengang. Tidens

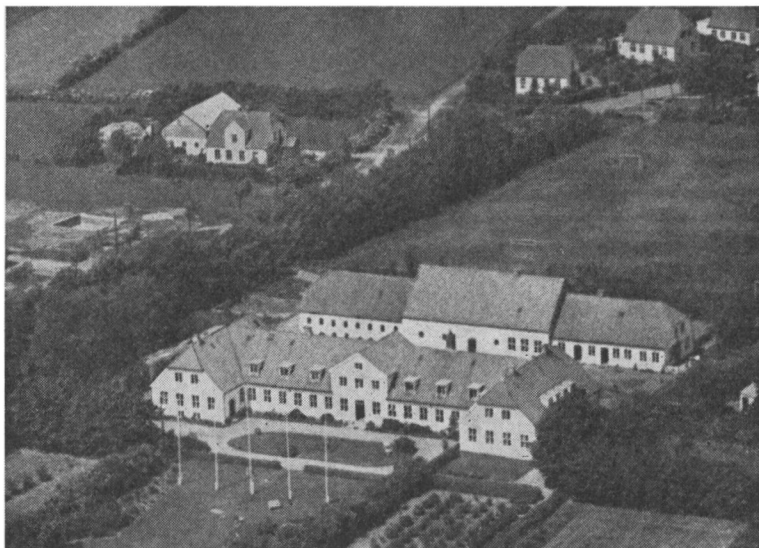
vilkår var ændrede efter 1920. — Ganske vist øgedes tilslutningen noget, da præsten i 1928 — overraskende — indgik ægteskab med sygeplejerske Karen Margrethe Obel Korsgaard, proprietærdatter fra Nordsjælland, og hun, „præstens bedste kapellan“, gennem væve- og sykursus og sygeplejeforening fik kontakt med kvindekredse i sognet. En husflidsbygning blev også rejst — med støtte fra Esbjerg. Men præsten kørte alligevel efterhånden træt. Man kunne bl. a. heller ikke enes om forsamlingshusets „rette brug“. Han tog da sin afsked noget før tiden i 1937.

Afskeden kom bag på sognet. Grev O. D. Schack skrev som svar på en afskedshilsen bagefter et taknemligt, nøgternt brev til præsten, hvori han bl. a. udtrykker „det håb, at mange af de gode og smukke ord, De har talt, vil leve deres eget liv videre i Møgeltønder sogn og virke for mindet om en mand, der altid med al sin hu har villet det, som han holdt for det rigtige og bedste“.

En stor stund mindes N. A. Jensen fra sin første tid i Møgeltønder. Det var en julidag i 1925, et besøg af statsembeds mænd fra hele Skandinavien hos amtmand grev Schack, der da også førte sine gæster hen i kirken. Her fandt sognets præst i en beåndet tale med et rigt historisk tilbageblik og et vidt nordisk udsyn grænsens dybe ord. Han sluttede med at takke gæsterne for nordisk samhu med Sønderjyllands folk, så alle var betagede og stående sang den af taleren foreslåede gamle dagvise, Nordens ældste salme, fra Absalons tid. I en sådan kirkestund viste sig N. A. Jensens åndelige styrke fra dens skønneste side.

Rens Efterskoles grundlægger:

Da Danmarks sydgrænse i 1920 var rykket mod syd til Skelbækken, var det oplagt, at man nu ikke blot skulle i gang med Nordslesvigs økonomisk-politiske og åndeligt-kulturelle sammenlutning med moderlandet efter 56 års adskillelse, men også måtte støtte de tilbageblevne danske i Sydslesvig — efter daværende statsminister Neergaards højtidelige løfte på Dybbøl: I skal ikke blive glemt. Og havde man i tiden efter 64 som et led i støttearbejdet fra moderlandet haft en kæde af efterskoler langs med den gamle grænse, ville det nu være naturligt at rejse nye efterskoler ved den nye statsgrænse. Denne kongstanke havde N. A.

Rens Efterskole.

Jensen som nævnt givet udtryk for på Dybbøl. En mystisk tro på navnes og datoers betydning, som han hele sit liv igennem var fascineret af, lod ham vælge Rens i Burkal sogn lige ind mod grænsen som stedet, hvor den nye efterskole burde rejses. Det skulle blive en ny dansk grænseborg og drage unge elever til sig over statsgrænsen og samtidig blive et dansk samlingssted i den stærkt hjemmetyske egn.

Ved N. A. Jensens og formående venners utrættelige arbejde nåede man til at kunne åbne skolen den 13. november 1921 — under N. A. Jensens betegnende motto: Bindeled for skilte zoner, voksested for danske toner. En erfaren efterskoleforstander, Sigurd Kristensen fra Horsens-egnen, var fundet som leder. Skolen blev straks overbelagt. Men efter nogle års forløb kom uventede vanskeligheder. Mark-katastrofen hærgede Sydslesvig. Tyske myndigheder lavede efter gammel vane alle de knuder, de kunne finde på, for at hindre sydslesvigske unges skolegang nord for statsgrænsen. F. eks. forlangtes ganske urimeligt deponering af 500 nye guldmark pro elev. 28 anmeldte elever syd fra udeblev da. Vinteren 1924-25 var der derfor kun 6 elever og den

følgende sommer også kun 6. Skolens beliggenhed i en sandet udmark afskrækkede vel en del elever nord fra. Forstanderen brød sammen og måtte på nervesanatorium.

Den 1. november 1925 tiltrådte da forstander Randløv Jensen og hustru fra den standsede Agerskov efterskole. De holdt som de „jævne og hjertelige mennesker“, de var, trofast ud gennem alle kriseårene i 30'erne — med lidt skiftende elevhold, men måtte så på grund af hustruens sygdom fratræde i 1940. Som nyt forstanderpar ansattes den kunstnerisk og pædagogisk habile Godfred Hansen, tidligere lærer på Danebod Højskole på Als, og hans norskfødte hustru. De ledede skolen dygtigt gennem de vanskelige krigs- og efterkrigsår og fratrådte på grund af alder i 1955.

Det er ingen hemmelighed, at N. A. Jensen har haft mange økonomiske bekymringer for sit hjertebarn Rens gennem årene, men han har også haft mange glæder og oplevet underfulde bøn-hørelser (ville han selv sige), som gjorde ham taknemlig og gav nyt mod. Tiderne skiftede jo stærkt adskillige gange og gav store udsving i elevtallene. Men trods skiftende kår har skolen alligevel løst sin dobbelte opgave som ungdomsskole — „et fyrtårn på landegrænsen“ — og som samlingssted for den danske befolkning. Der er ikke blot vokset en smuk park op omkring den, men også i menneskesind har den fremkaldt åndelig grøde — uden at sådant i øvrigt kan registreres.

Forstanderne har på deres side haft frie hænder til at lægge skoleplanen efter eget ønske og tidens behov. Og når ved årets festlige lejligheder og ellers styrelsens grånede, vise formand i egen indre grebetheid førte ordet om kristendom og danskhed, da føltes også her „den trøst af sandheds ånd, at lykken svæver over urtegården“. Hans mange lødige foredrag findes gengivne i årsskrifterne. I mindeskriftet efter hans død i 1954 findes følgende rammende verslinjer af fru Randløv Jensen om grundlæggerens udholdende indsats for Rens skolens trivsel:

En Herrens tjener så mild og myndig,
med ord og ånd i et hjertetegn,
en Danmarks søn, i vor saga kyndig
er vandret hjem imod himmelegn.

Han elsked Danmark fra Skag til Ejder,
føjte Guds kald til vort danske folk,
i kirke og skole en medarbejder,
signet og savnet som hjertets tolk.

Sognets præst 1940-55, E. Høgel, skrev til N. A. Jensens 85-årsdag: „Således vil jeg da sige Dem, at Deres barn — Rends efterskole —, der som milieuskadet problembarn har stillet store krav til Deres omhu og derfor også fået en stor plads i Deres hjerte, uden tvivl ved udholdenhed, kærlighed og trofasthed er vokset sig stærkt nok og voksent nok til at gavne det milieu, der skadede det. Rends ville være fattigt — og man synes somme tider bare mørke — uden denne skole...“

Et vellykket portrætmaleri af Agnes Smidt pryder skolens foredragssal.

Den liflige aftenrøde:

Efter sin afsked bosatte N. A. Jensen sig i Åbenrå og følte sig nu som en fri mand, der kunne sysle med de ting, hans hu stod til. Det blev en liflig aftenrøde gennem 17 år med et stille sølvbryllup i 1953, et halvt årstid før dødens komme. Ånden holdt til det sidste hans undertiden skrøbelige legeme oppe.

Rens Efterskole krævede naturligvis fortsat sin omsorgsfulde formand. Med glæde tog han ud til gudstjenester og foredrag, hvor han blev kaldt. I efteråret 1938 var han tre måneder som vikar i Slesvig. Ved et menighedsmøde her holdt han foredrag om sin højt værdsatte forgænger mellem krigene, Høyer Møller, om hvem han sagde, at han gav ham »kaldet« til at tjene ved det søndre led i Danmarks gård. „Lidet tænkte jeg på for mange år siden, at mit levnedsløb i flere ting skulle falde sammen med hans, og især ikke, at jeg som han skulle få en virketid her i Slesvig“.

I slutningen af besættelsestiden påtog han sig 1944-45 vikariatet i Vedsted sogn for den af Gestapo internerede sognepræst Quistgaard, en præstetjeneste på et historisk rigt sted, hvor en af hans blide danske kvinder fra Slesvigs vestkyst, præstedatteren fra Brede, „den sønderjyske digterinde“ Christiane Lautrup, gift Jessen, havde haft sit virke som præstekone 1834-42. Han fik da påny lejlighed til at fordybe sig i hendes skønne saga.

Efter kapitulationen tog det nye danske opvæld i Sydslesvig hans og hans kunstnerisk rigt udrustede hustrus hele hjerte og kraft. Kontakter knyttedes, specielt med Tønning ved Ejderens munding, den gamle danske søhavn mod vest. Foredragsrejser foretoges, og dansk liv styrkedes. Fra Møgeltønder-tiden havde han haft forbindelse med Maren Sørensens arbejde i Valsbøl og kredsen i Aventoft. Men først, når der var skabt et politisk dansk flertal dernede, og dette var sprogligt og kulturelt underbygget, kunne der efter hans demokratiske opfattelse tænkes på ny grænsedragning. Derfor skulle der også af al evne sættes ind på den kulturelle front i skole, kirke og forsamlingsal. Og den, som tror, haster ikke, men holder ud.

To personlige 50-års-jubilæer blev N. A. Jensen bedt til i disse år, 1946 i Lumsås og 1953 i Jernved, begge steder til fælles glæde. Fra Møgeltønder kom der ikke bud, men folk derfra tog til Åbenrå og søgte at bøde lidt på fortidens uoverensstemmelser, hvad der varmede et gammelt præstehjerte og gav en vis oprejsning. Men ellers var Åbenrå-årene stærkt optaget af fortsatte historiske sysler, og adskillige småskrifter og afhandlinger udsendtes. Søndagstimen tilbragtes i Skt. Jørgens gamle frimenighedskirke, hvor også degnetjenesten og lejlighedsvis hele gudstjenesten forrettedes.

Døden kom stille og blidt på Åbenrå sygehus den 4. marts 1954. Sit hvilested fik han på Bovlund kirkegård. Den korte virketid her havde ligesom dannet det åndelige midtpunkt i hans omfattende og betydningsfulde livsindsats.

En pennens mester. Bibliografi.

At N. A. Jensen var en pennens mester som få, vil næppe kunne bestrides. Det danske sprog føjede sig let og lifligt i hans tale og skrift. Men mere end stilens indhold er naturligvis indholdets vægt. Og skribenten havde et overmåde stort forråd at tage af, når det gjaldt dansk historie og poesi. En usvækket hukommelse gjorde, at han altid havde stoffet ved hånden eller ved nye studier skaffede det til veje. Det er da også blevet et ret anseligt forfatterskab, han har efterladt sig. Hans styrke og glæde var at fortælle om danske mænd og kvinder, som havde levet deres liv på det jævne og gjort dagens stille, ofte oversete gerning.

Disse „små livsbilleder“, som han kaldte dem, vil blive stående efter ham. Nedenstående gives en bibliografisk oversigt, som dog for de mindre artiklers vedkommende ikke vil kunne gøre krav på fuldstændighed:

SKRIFTER OG AFHANDLINGER

1. Historiske oversigter, 1895.
2. En familie fra Odsherred i H. Begtrup: Den danske højskole, 1901, optrykt i Odsherred, 1932.
3. Godt mod, 1910, 2. 1935.
4. Santalmissionen, 1919.
5. Ventetider, 1926.
6. Bondeliv i Hads herred, 1926. [Faderens slægtshistorie].
7. Grundtvigsk indflydelse i Sønderjylland i Dansk kirkeliv, 1928.
8. Jens Damkjær og Line Kloppenborg, 1930.
9. Adolph Burchardi og Anna Wohler i Julebogen, 1931.
10. Katrine Andresen Toft i Sønderjyske kvinder under fremmedherredømmet, II, 1931.
11. Tre slægtled, 1936, 2. 1936. [Frederikke Birkedal — Betsy Thomsen — Marie Hagerup].
12. Luther minder, 1936. [Rejseoplevelser].
13. Jørgen Madsen og Signe Stenbæk, 1939.
14. Kirketjeneste og folkeliv efter reformationen i Sønderjylland i Dansk kirkeliv 1939.
15. Vilhelm Hagerup i SJy Årb. 1942.
16. Et sydslesvigsk præstehjem i SJy Årb. 1943. [Joh. R. F. og Caroline Augustiny].
17. Mindeblade om kancelliråd Rasmus Andersen og hustru Øllegård Pedersen, 1943.
18. En mand og hans samtid i Østjydske hjemstavn, 1944. [Moderens slægtshistorie].
19. Præstegerning i Ribe stift i Ribe stifts årbog, 1949.
20. Præsten og forfatteren Mads Henrik Nielsen, 1949.
21. Ludolph Gabe, 1952. [Hans selvbiografi].
22. Bidrag til Jernved sogns historie, I., 1921.

ARTIKLER

Holbæk-Posten: 1896 24/12, 1899 11/3 f., 1900 24/12, 1902 24/12, 1908 24/12, 1909 24/12 (Rødding frimenighedskirkes indvielse).
 Nykjøbing Venstreblad: 1897 6/11 f.
 Nykjøbing Dagblad: 1901 1/1 f., 1904 24/12.
 Odsherreds Tidende: 1943 20/8, 28/9.
 Dansk Folketidende: 1901 29/11 f.
 Ribe Stiftstidende: 1912 4/12, 1914 28/4 (Jac. Helms).
 Nationaltidende: 1919 5/10 f. (Fangeliv).
 Flensborg Avis: 1921 (Mandbjerg festerne, grundlovstale), 27/11 (Agerskov), 1924 29/11 (Ribe), 1925 2/7 (Et sønderjysk velkommen til nordiske frænder i Møgeltonder kirke), 1927 21/7 (Folkelighed og kri-

stendom), 1927 28/5 (Boisen-slægten), 28/9 (Anna Thalbitzer), 25/12 (Eveline Linnet), 1928 10/6 (Absalon, grundlovstale), 1/12 (Corneilles klokke), 1929 22/3 (Christine Helms) . . . (Niels Ebbesen), . . . (Et dansk kirkeskib), 30/6 (O. Ricard), 4/10 f. (Dronning Dagmar), 1930 17/7 f. (Digteren Th. Andersen), 1931 31/7 (H. Nikolajsen og Jens Dixen), 1932 14/2 f. (H. Christensen fra Vejstrup), 24/4 (Præsten Johs. Clausen), 1934 15/11 (Menighedsråd), 1935 14/7, 1936 . . . (Grænsens kirkesag), 30/9, 1937 22/10 (Vore forsamlingshuse), 12/12 (Laur. Jensen), 9/12 (P. Rørdam), 1938 19/5, 7/12 (Høyer Møller), 1939 28/1 (Interview), 17/9 (Sorgens gave), . . . (Jac. Paulli), 1940 27/1, 6/5, 22/5, 24/6, 16/11, 1941 1/11 (Slesvigske præster), 1942 1/11 (V. Rørdam), 1943 29/5, 10/9, 29/12, 1944 19/1, 9/3, 27/4, 17/5, 10/7, 26/7, 8/8, 31/8, 1945 16/1, 1946 20/4, /5 (Johs. Jørgensen), 1947 13/2, 23/7, 25/10, 10/12 (Ingemann), 1948 12/2 (M. H. Nielsen), 21/4, 23/6, 2/12 (Chr. Richardt), 1949 7/1, 1/5 (Kingo), 9/8, 1950 5/1, 14/2, 21/2, 12/5 (Olaus Lund), 13/5, 14/4 (E. Prip), 25/7 (A. Burchardi), 5/1 (Helgesen og Schütt), 3/11 (N. Lycke og hustru), 21/12 (R. Lund), 1951 7/4 (J. Kj. Carlsen), 16/5, 31/5, 24/7 (Gram herreds tingstue), /11 (Geske Marie-Carla Schibler), 29/12, 1952 13/6 (A. Burchardi), 3/9 (C. P. O. Christiansen), 17/9 (P. Rørdam), 1953 27/1 (Iver Nordentoft), 11/8 (Schack Rathlou), 1/9 (Andr. Thomsen og Frederikke Birkedal), 26/11 (Pastor Moos 90 år), 25/11 (Fr. VII's død), 29/12, 1954 22/2 (Besøg på Aulestad 1890).

Odder Dagblad: 1932 23/12 (En 70-årig strid), 1933 7/12 (Kristine Søndergård), 1942 24/12 (En tung tildragelse), 1943 18/3 (Th. Andersen).

Jydske Tidende: 1936 10/11 (Et tredobbelt minde), 1937 14/11 (Interview), 1939 5/2 (Jomfru Fanny), 1941 5/12.

Vestkysten: 1936 22/4 (Husflidshjem i Møgeltønder, 1953 7/12 (En salmetone i en tung tid).

Hejmdal: 1939 30/5 (Ingemann), 1940 5/3 (Runeberg), 16/5 (Sprogpatentet 1840), 24/5 (Thade Petersen).

Dannevirke: 1945 14/6 (Mellemslesvig), 1951 2/8 (Gram herreds tingstue).

Kristeligt Dagblad: 1938 30/4 (Mindretallets kirkelige betjening), 1941 1/11, 1943 12/10 (Grundtvigs og Steffens' mødrene slægt), 1944 25/2 (Ungdomsminder), 1945 2/7 (To lignelser).

Jyllands-Posten: 1945 11/10 (Sydslesvig), 1949 16/11 (Olaf Rye), 1950 18/2, 1952 7/5 (A. Burchardi), 2/7 (Peter Rørdam), 18/11 (Iver Nordentoft).

Højskolebladet: 1915 3/9 (P. S. Lyndgård), 1918 27/12 (Sønderjylland), 1920 17/9 (Rens efterskole), 1921 18/2, 22/4, 1929 11/1, 22/3, 25/10, 1939 3/3 (Andrea Franks), 1940 23/2 (Finland), 8/3 (Finland), 1943 1/10 (Kirkehøjskolen), 1944 29/9, 1947 28/2, 28/3, 2/5, 25/8, 1950 7/4 (Jens Grønbæk Jensen).

Menighedsbladet: 1919 9/10 (Tiltrædelsesprædiken i Bovlund), 1927 11/12.

Dansk Ungdom: 1928 30/11 (Grænseskolen i Rens).

Præsteforeningens Blad: 1935 4/10 (Spørgsmålet grænsepræst), 1937 11/6 (Ligtaler), 1938 18/3 (Velsignelse), 1939 24/11 (Folkekirken), 1942 19/6 (Dåben), 1944 19/5 (Bededag afskaffes), 1946 10/5, 1950 19/5.

Holte Juleblad: 1936 (A. Burchardi).

Glædelig Jul: 1937 (M. Eskesen), 1939 (Min farfars sidste jul), 1942. Bavn: 1949 1/9.

Dansk kirkeliv 1946: Danmarks stedbarn.

Rens efterskoles årsskrifter: 1926, 27, 28, 29 (Ingeborg Næstved), 30 (Tre barndoms minder), 31 (Frivilligt mandskab), 32 (Ungdom), 33 (Luther og Grundtvig), 34 (Niels Heidenreich), 35 (Ægteparret Tolderlund), 36 (Luther-minder), 37 (Evighedsstener), 38 (Karen Skak Hagerup), 39 (Tale ved ungdommens Dybbøl-fest den 25/7 1920 — Hvorledes Rens efterskole blev til), 40, 41, 42, 43 (Timoteus), 44 (H. C. Sonne — P. Skau — O. Ricard), 45 (Mellemslesvig), 46 (Hvornår blev Danmark dansk? — Rens efterskoles historie fra 1910), 47 (Hvad fattes vor ungdom endnu?), 48 (Slægten Bernadotte — Chr. Paulsen), 49 (Olaf Rye), 50 (Signe Læssøe — Frederik Læssøe), 51 (En mærkedag i historien: 11/11), 52 (Et lille personligt tilbageblik), 53 (Dronning Alexandrine — Livets fattigdom og livets rigdom), 54 (Mindeskrift ved N. A. Jensens død).